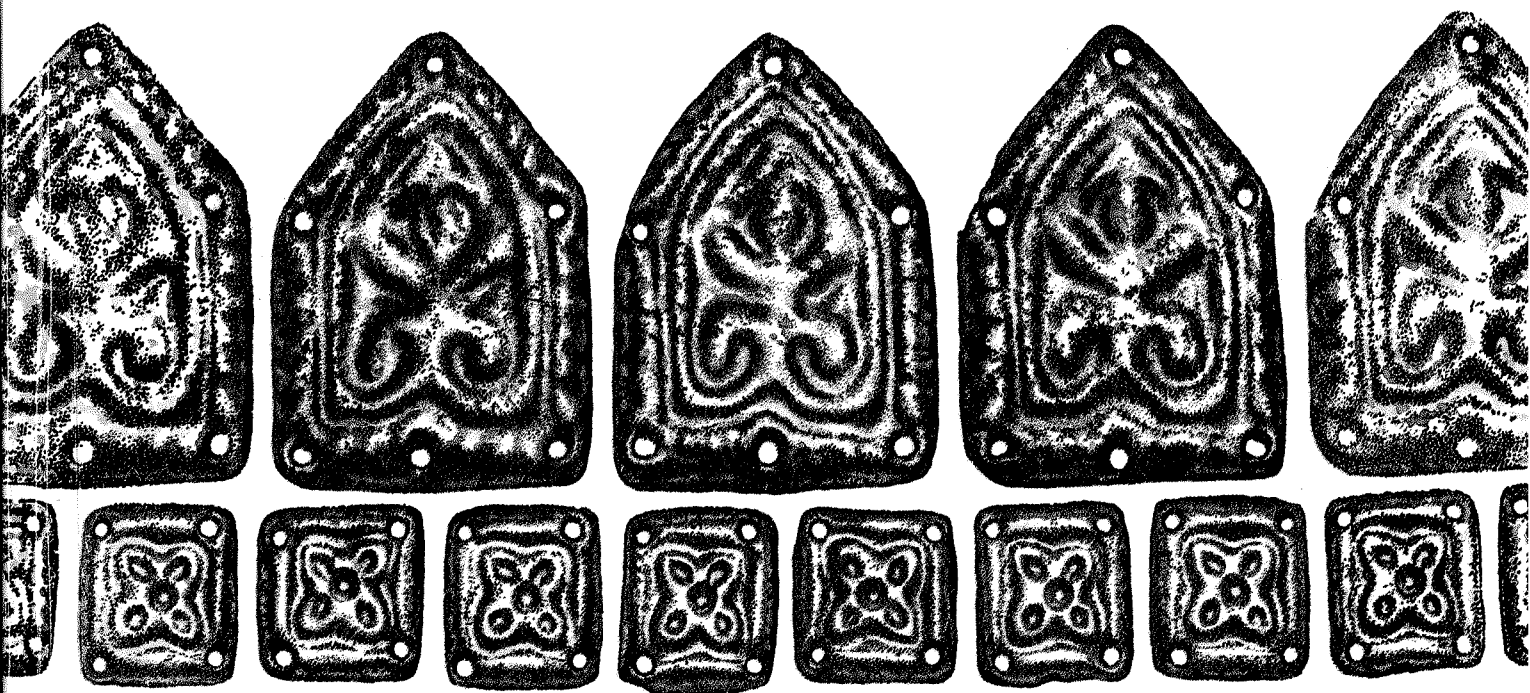

ARCHAEOLOGIA LITUANA

4

VILNIUS
2003

ISSN 1392-6748

VILNIAUS UNIVERSITETAS
ARCHEOLOGIJOS KATEDRA

VILNIUS UNIVERSITY
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

ARCHAEOLOGIA LITUANA

4

Vilniaus universiteto leidykla
Vilnius University Publishing House
2003

Leidžia Vilniaus universiteto
Istorijos fakulteto Archeologijos katedra

Redaktorių kolegija
Editorial Board

Vyriausiasis redaktorius (Editor-in-Chief)

Prof. habil. dr. *Mykolas Michelbertas* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas (Deputy Editor-in-Chief)

Prof. dr. *Aleksiejus Luchtanas* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Atsakingoji sekretorė (Executive Secretary)

Violeta Vasiliauskienė – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Nariai (Editors):

Prof. habil. dr. *Wojciech Nowakowski* – Varšuvos universitetas, Lenkija
(Istorija 05H)
Warsaw University, Poland
(History 05H)

Habil. dr. *Adolfas Tautavičius* – Pilių tyrimo centras (Istorija 05H)
Castle Research Center (History 05H)

Doc. dr. *Albinas Kuncevičius* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Dr. *Jonas Stankus* – Lietuvos istorijos institutas (Istorija 05H)
Institute of Lithuanian History (History 05H)

Doc. dr. *Algimantas Merkevičius* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Redakcijos adresas (Address):

Vilniaus universiteto Archeologijos katedra
(Department of Archaeology Vilnius University)
Universiteto g. 7, LT-2734 Vilnius, Lithuania
Tel. (Phone): 268 72 84, 268 72 85
Faksas (Fax) 268 72 82

Turinys – Contents – Inhalt

<i>Mykolas Michelbertas</i> . Trečioji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“	5
Третья международная конференция «Чтения Ионаса Пузинаса»	7
The Third International Conference “In memoriam Jonas Puzinas”	9

Konferencijos pranešimai

<i>Aivar Kriiska</i> . From hunter-fisher-gatherer to farmer – Changes in the Neolithic economy and settlement on Estonian territory	11
Nuo medžiotojo-žvejo-rinkėjo iki žemdirbio: neolito ūkio ir gyvenviečių Estijos teritorijoje pokyčiai. <i>Santrauka</i>	26

<i>Andrejs Vasks</i> . The symbolism of stone work-axes (based on material from the Daugava Basin)	27
Akmeninių darbinių kirvių simbolika (Dauguvos upės baseino duomenimis). <i>Santrauka</i>	31

<i>Anna Bitner-Wróblewska</i> . Family groups at Netta cemetery. From studies on horizontal stratigraphy	33
Giminių grupės Nettos kapinyne. Iš horizontalios stratigrafijos studijų. <i>Santrauka</i>	48

<i>Wojciech Nowakowski</i> . Das Gräberfeld Muntowo/Alt-Muntowen in Masuren – ein fast einhundert Jahre verspäteter Ausgrabungsbericht	49
Mozūrų kapinynas Muntovo / Alt-Muntowen – pranešimas apie tyrinėjimus, pavėlavęs beveik šimtą metų. <i>Santrauka</i>	61

<i>Anna Juga</i> . Rollenkopfnadeln des Typs Beckmann A im westbaltischen Kulturkreis	63
Smeigtukai cilindrine galvute (Beckmanno A tipas) vakarų baltų kultūrinėje srityje. <i>Santrauka</i>	80

<i>Павел Шимански</i> . Микрорегион эпохи римского влияния вокруг озера Салент	82
Romėniškosios įtakos laikotarpio mikrорегионас apie Salento ežerą. <i>Santrauka</i>	95

<i>Владимир Кулаков</i> . Хронология подвязных фибул Пруссии фаз В ₁ -С ₁	96
Prūsijos В ₁ -С ₁ periodų lankinių segių chronologija. <i>Santrauka</i>	110

<i>Янис Циглис</i> . Железные клиновидные топоры в Латвии	112
Geležiniai pleišto pavidalo kirviai Latvijoje. <i>Santrauka</i>	121

<i>Audronė Bliujienė</i> . A microregion between Šilutė–Priekulė and Švėkšna in western Lithuania or alternatively the Lamata land according to archaeological data	122
Mikrорегионас tarp Šilutės ir Priekulės bei Švėkšnos arba Lamatos žemė archeologiniais duomenimis. <i>Santrauka</i>	136

<i>Michał Parczewski</i> . Remarks on the Discussion of Polish Archaeologists on the Ethnogenesis of Slavs	138
Lenkų archeologų diskusijos slavų etnogenezės klausimu būklė. <i>Santrauka</i>	142

<i>Валентин Седов</i> . Латгалы и кривичи	143
Latgaliai ir krivičiai. <i>Santrauka</i>	151

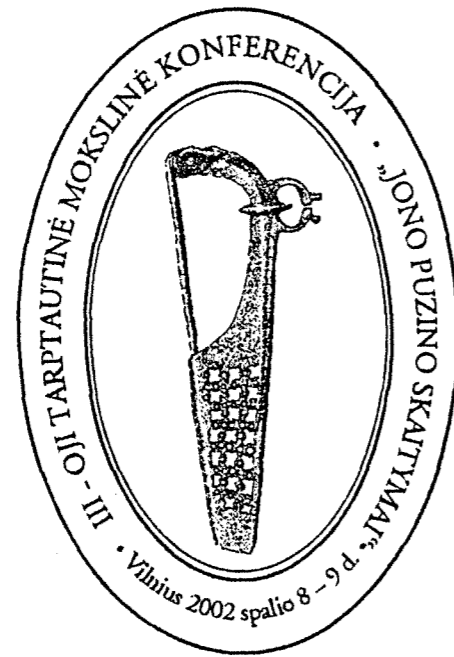
<i>Ариус Радивьш</i> . Даугмале и Даугавский путь. К проблеме образования городов	152
Daugmalė ir Dauguvos kelias. Miestų susidarymo problema. <i>Santrauka</i>	160

<i>Gintautas Vėlius</i> . Kernavė in the context of towns of the Grand Duchy of Lithuania	161
Kernavė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų kontekste. <i>Santrauka</i>	172

<i>Gintautas Zabiela</i> . Pietų Lietuvos vėlyvieji degintiniai kapinynai	175
Late Cremation Cemeteries of Southern Lithuania. <i>Summary</i>	184

<i>Algimantas Merkevičius, Rėda Nemickienė</i> . Senujų žemdirbystės laukų tyrinėjimai šiaurės vakarų Lietuvoje	186
Investigations of fossil fields in north-western Lithuania. <i>Summary</i>	196

Trečioji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“

2002 m. spalio 8-9 dienomis Vilniaus universiteto Archeologijos katedra pakvietė Baltijos regiono archeologus į trečiąją tarptautinę mokslinę konferenciją „Jono Puzino skaitymai“.

Prof. dr. Jonas Puzinas (1905 10 01–1978 04 17) – vienas iškiliausių mūsų archeologų, dirbusių Lietuvoje tarp Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo bei Antrojo pasaulinio karo metais. Sunku trumpai įvertinti visus profesoriaus nuopelnus Lietuvos archeologijai. J. Puzinas pelnytai laikomas profesionaliosios Lietuvos archeologijos pradininku. Jo dėka Lietuvos archeologijos paminklai ir radiniai buvo įtraukti į europinės archeologijos kontekstą, jo nuopelnas, kad šiandien turime lietuvišką archeologijos terminiją. J. Puzino darbuose randame tikslią Lietuvos archeologijos periodizaciją, palyginti gana tikslų netgi mūsų dienoms kai kurių paminklų datavimą.

Galima priminti keletą svarbiausių prof. J. Puzino gyvenimo ir mokslinės veiklos datų. Jis gimė Svaronių k. (buv. Deltuvos vls., Ukmergės apskr.) gausioje ūkininko šeimoje. 1925 m. baigė Ukmergės gimnaziją, pradėjo studijas Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. 1928 m. rudenį Kauno miesto muziejuje jis pradėjo ilgametę muziejininko veiklą. 1930 m. gegužę J. Puzinas išvyko studijuoti į Heidelbergo universitetą Vokietijoje, kur proistorės studijoms vadovavo prof. Ernstas Wahle. Ten J. Puzinas parengė disertaciją „Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen“ ir 1934 m. rugpjūčio 5 d. jam buvo suteiktas filosofijos daktaro laipsnis. Nuo 1935 m. J. Puzinas vėl dirba Kauno miesto muziejuje, nuo 1936 m. pabaigos jis – Vytauto Didžiojo Kultūros muziejaus Priešistorinio skyriaus vedėjas. Šiame muziejuje J. Puzino rūpesčiu 1938 m. sausio 25-ąją buvo atidaryta archeologijos ekspozicija, pirmoji tikrai mokslinė šios srities ekspozicija Lietuvoje, viena moderniausių ekspozicijų to meto Rytų Europoje. Muziejaus Priešistorinis skyrius tapo ir mokymo baze Kauno universiteto studentams, nes nuo 1935 m. J. Puzinas kartu dirbo ir Vytauto Didžiojo universiteto Etnikos katedroje. Jis istorijos specialybės studentams skaitė Lietuvos proistorės kursą. Tai buvo pirmosios archeologijos paskaitos Lietuvos aukštosiose mokyklose. Savo mokslinę ir pedagoginę veiklą nuo 1940 m. pradžios J. Puzinas tęsė Vilniuje, kai iš

Kauno į Vilniaus universitetą buvo perkeltas Humanitarinių mokslų fakultetas. 1940 m. rugsėji J. Puzinas buvo išrinktas Vilniaus universiteto Archeologijos katedros vedėju, o 1941 m. sausį – paskirtas extraordinariniu profesoriumi. J. Puzinui Vilniaus universitete teko eiti atsakingas administracines pareigas. 1941 m. pradžioje jis buvo Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas pavaduotojas (prodekanas), nuo 1941 m. birželio iki 1944 m. liepos (t. y. pasitraukimo į Vakarų) – fakulteto dekanas.

Ir būdamas emigracijoje J. Puzinas nenutraukė savo pedagoginės bei mokslinės veiklos. 1945 m. Vokietijoje jis įėjo į Pabaltijo (*Baltic*) universiteto organizacinį komitetą. Šiame universitete J. Puzinas turėjo įvairias pareigas, o 1948 m. balandžio 10 d.–1949 m. rugsėjo 30 d. buvo šio universiteto rektorius. 1949 m. J. Puzinas išvyko į JAV, kur dirbo įvairių visuomeninių darbų, tačiau nepamiršo ir archeologijos. Jis skelbė mokslinius straipsnius tiek JAV lietuviškoje spaudoje, tiek kitur. Su dideliu dėmesiu (kiek tai buvo įmanoma dėl „geležinės uždangos“) sekė Lietuvos archeologų darbus. Jo rašytos sovietinės Lietuvos archeologų darbų recenzijos yra labai dalykiškos ir geranoriškos.

Paties prof. J. Puzino darbai, skelbti tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse, sulaukė didelio įvairių kraštų tyrinėtojų dėmesio. Norisi pažymėti dar vieną J. Puzino asmenybės bruožą. Jam buvo svetimas nacionalizmas. Šis žmogus vertino tyrinėtojus ne pagal tautybę, bet pagal jų atliktus darbus, įnašą į Europos archeologiją.

Trečioji tarptautinė konferencija „Jono Puzino skaitymai“ sulaukė didelio tiek Lietuvos, tiek užsienio tyrinėtojų dėmesio. Konferencijos tema buvo „Baltai ir jų kaimynai. Kai kurie baltų materialinės ir dvasinės kultūros aspektai“. Konferencijoje dalyvavo įvairių Lietuvos mokslinių institucijų (Vilniaus universiteto Archeologijos katedros, Lietuvos istorijos instituto, įvairių muziejų ir kt.) archeologai, svečiai iš Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Estijos, Danijos, Švedijos. Konferencijos dalyvius pasveikino Vilniaus universiteto rektorius akad. B. Juodka, įžanginį žodį tarė prof. habil. dr. M. Michelbertas.

Daugiausia dėmesio konferencijoje buvo skirta vakarų baltų – prūsų, galindų, sūduvių, kuršių, lamatiečių – archeologijos klausimams. Pranešimuose aptarti kai ku-

rių baltų genčių laidojimo paminklai ir laidosenos klausimai (dr. A. Bitner-Wróblewska, Varšuva, prof. habil. dr. W. Nowakowski, Varšuva), kai kurios žemės, mikrorėgionai bei paminklai (dr. A. Bliujienė, Vilnius, mgr. P. Iwanicki, Varšuva, dr. P. Szymański, Varšuva, mgr. M. Engel, Varšuva). Taip pat aptartos įvairių laikotarpių periodizacijos problemos (doc. dr. V. Šimėnas, Vilnius), dirbinių chronologijos klausimai (habil. dr. V. Kulakov, Maskva, mgr. A. Juga, Varšuva, J. Ciglis, Ryga), kai kurių dirbinių simbolika (prof. habil. dr. A. Vasks, Ryga). Dalis pranešimų buvo skirta baltų ir kaimynų ryšiams (prof. habil. dr. V. Žulkus), kai kurių baltų ir slavų genčių formavimosi klausimams (prof. habil. dr. V. Sedov, Maskva), baltų ir slavų genčių pasienio archeologijai (mgr. P. Sikora, Krokua, doc. dr. H. Semiančuk, Gardinas), baltų ir slavų ryšiams su vikingais (dr. W. Duczko, Upsala). Neuzmiršta ir baltų viduramžių archeologija – aptarti kai kurie prekybos keliai bei miestų formavimasis (dr. A. Radziš, Ryga), deginimo paprotys vėlyvuosiuose kapinyuose (dr. G. Zabiela, Vilnius), Kernavės miesto archeologijos aspektai (dr. G. Vėlius). Viename pranešime paliesti ir istoriografiniai dalykai – mėginimas XIX a. viduryje paskelbti didelį darbą iš Lietuvos archeologijos (habil. dr. V. Kazakevičius).

Konferencijoje aptarti ir naujausi senųjų žemdirbystės laukų tyrinėjimai šiaurės vakarų Lietuvoje

(doc. dr. A. Merkevičius, R. Nemickienė, Vilnius). Apie tokių laukų tyrinėjimus Estijoje kalbėjo prof. dr. V. Lang, Tartu. Gretimų kraštų archeologijos problemos aptartos dar keliuose pranešimuose – tai slavų etnogenezės klausimai lenkų tyrinėtojų darbuose (prof. habil. dr. M. Parzewski, Krokua), Rytų Europos importas X–XIII a. Lenkijoje (mgr. M. Wołoszyn, Krokua), perėjimas nuo medžiotojų-žvejų-rinkėjų ūkio prie žemdirbių ūkio Estijoje (doc. dr. A. Kriiska), kai kurie Estijos vėlyvojo geležies amžiaus laidojimo aspektai (mgr. M. Konsa), gynybiniai įrengimai Danijoje (prof. dr. K. Randsborg, Kopenhaga). Didelė dalis pranešimų sulaukė daug klausimų ir diskusijų, įvairių kraštų tyrinėtojai galėjo pasikeisti žodine informacija apie naujausius savo darbus ir atradimus. Po konferencijos jos dalyviai turėjo progą susipažinti su kai kuriais Vakarų Lietuvos archeologijos paminklais.

Šiame „Archaeologia Lituana“ tome skelbiama konferencijos medžiaga. Kai kurie pranešimai šiek tiek išplėsti ir papildyti. Labai gaila, kad ne visi pranešėjai atsiuntė konferencijoje skaitytus savo tekstus. Vis dėlto tikimės, kad ir paskelbta medžiaga bus įdomus ir svarus indėlis tiek į baltų, tiek į platesnio Baltijos regiono kraštų archeologiją. Dar kartą nuoširdus ačiū visiems konferencijos dalyviams!

*Mykolas Michelbertas
Vilnius, 2003 m. gegužė*

Третья международная конференция «Чтения Ионаса Пузинаса»

8–9 октября 2002 г. Кафедра археологии Вильнюсского университета пригласила археологов Балтийского региона на третью международную конференцию «Чтения Ионаса Пузинаса».

Проф. др. Ионас Пузинас (1 X 1905–17 IV 1978) является одним из ведущих археологов, работавших в Литве в довоенные годы а также и во время Второй мировой войны. Вкратце трудно оценить все заслуги И. Пузинаса в области литовской археологии. И. Пузинас заслуженно считается родоначальником профессиональной литовской археологии. Благодаря Пузинасу археологические памятники и находки Литвы были введены в контекст европейской археологии, благодаря ему мы сегодня имеем литовскую археологическую терминологию. В трудах И. Пузинаса мы находим четкую периодизацию археологии Литвы, достаточно точную даже в наше время датировку отдельных памятников.

Хочется напомнить несколько дат из жизни и научной деятельности И. Пузинаса. Он родился в дер. Сваронис (бывш. Делтувская вол., Укмергский уезд) в многодетной крестьянской семье. В 1925 г. он окончил Укмергскую гимназию и начал учебу на факультете гуманитарных наук Каунасского университета. Осенью 1928 г. он поступил на работу в музей г. Каунаса, начиная долгий путь музейного работника. В мае 1930 г. И. Пузинас выехал на учебу в Гейдельбергский университет (Германия), где студиями по истории руководил проф. Эрнст Вале. Там И. Пузинас написал диссертацию «Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen». 5 августа 1934 г. ему была присвоена ученая степень доктора философии. С 1935 г. И. Пузинас вновь работает в музее г. Каунаса, с конца 1936 г. он занимает должность заведующего Доисторического отдела Каунасского музея культуры им. Витаутаса Великого. Благодаря заботе И. Пузинаса в данном музее 25 января 1938 г. была открыта археологическая экспозиция, первая действительно научная экспозиция в данной области, одна из наиболее современных экспозиций в тогдашней Вос-

точной Европе. Доисторический отдел музея культуры стал и учебной базой для студентов Каунасского университета, где с 1935 г. И. Пузинас работал на Кафедре этники. Для студентов – историков он читал лекции по доисторической эпохе Литвы. Это были первые лекции по археологии в высших учебных заведениях Литвы. С начала 1940 г. И. Пузинас свою ученую и педагогическую деятельность продолжил в Вильнюсе, когда факультет гуманитарных наук из Каунаса был переведен в Вильнюсский университет. В сентябре 1940 г. И. Пузинас был избран заведующим Кафедры археологии Вильнюсского университета, в январе 1941 г. он был назначен на должность профессора. В Вильнюсском университете И. Пузинас занимал разные должности в администрации. В начале 1941 г. он занимал должность заместителя декана (продекан) факультета гуманитарных наук, с июня 1941 г. по июль 1944 г. (до выезда на Запад) он был деканом данного факультета.

Пребывая в эмиграции И. Пузинас продолжил свою педагогическую и научную деятельность. Так, в 1945 г. он вошел в состав организационного комитета Прибалтийского (Baltic) университета. В данном университете он занимал разные должности, а с 10 апреля 1948 г. по 30 сентября 1949 г. был ректором выше упомянутого университета. В 1949 г. он выехал в США, где занимался различной общественной деятельностью, но не забывал и археологию. С большим вниманием он следил за работами археологов Литвы (естественно, насколько это было возможно из-за «железного занавеса»). Его рецензии, оценивающие работы археологов советской Литвы, являются деловыми и доброжелательными.

Работы проф. И. Пузинаса, опубликованные как в Литве, так и за границей, вызвали большое внимание исследователей разных стран. Хочется отметить еще одну черту личности И. Пузинаса. Ему был чужд национализм. Он оценивал исследователей не по национальности, а по их работам, по их вкладу в европейскую археологию.

Третья международная конференция «Чтения Ионаса Пузинаса» была встречена с большим интересом как литовскими, так и заграничными исследователями. Тема конференции: «Балты и их соседи. Некоторые аспекты материальной и духовной культуры балтов». В конференции приняли участие археологи из различных научных учреждений Литвы (Кафедры археологии Вильнюсского университета, Института истории Литвы, различные музеи и пр.), гости из Латвии, Польши, России, Беларуси, Эстонии, Дании, Швеции.

Участников конференции приветствовал ректор Вильнюсского университета акад. Б. Йодка, со вступительным словом выступил проф. др. М. Михельбертас.

Наибольшее внимание на конференции было уделено вопросам археологии западных балтов – пруссов, галиндов, судувов, куршей, ламаты. В докладах были рассмотрены погребальные памятники и обряды некоторых балтских племен (др. А. Битнер-Врублевска, Варшава, проф. др. В. Новаковски, Варшава), отдельные земли, микрорегионы и памятники балтов (др. А. Блюене, Вильнюс, мгр. П. Иванички, Варшава, др. П. Шимански, Варшава, мгр. М. Энгель, Варшава). Были обсуждены проблемы периодизации отдельных эпох (доц. др. В. Шименас, Вильнюс), вопросы хронологии некоторых находок (др. В. Кулаков, Москва, мгр. А. Юга, Варшава, Я. Циглис, Рига), символика некоторых предметов (проф. др. А. Васкс, Рига). Часть докладов была посвящена связям балтов и соседних племен (проф. др. В. Жулкус, Клайпеда), вопросам формирования некоторых балтских и славянских племен (проф. др. В. Седов, Москва), археологии балто – славянского пограничья (мгр. П. Сикора, Краков, доц. др. Г. Семянчук, Гродно), связям балтов и славян с викингами (др. В. Дучко, Упсала). Не осталась без внимания и средневековая археология – охарактеризованы некоторые торговые пути и вопросы формирования городов (др. А. Радиньш, Рига), обряды трупосожжения в поздних могильниках (др. Г. Забела, Вильнюс),

некоторые аспекты археологии г. Кернаве (др. Г. Велюс, Вильнюс). Др. В. Казакиявичюс (Вильнюс) коснулся и историографического вопроса – попытки в середине XIX века издать большой труд по археологии Литвы.

На конференции были приведены новейшие данные исследований старых земледельческих полей из северо-западной Литвы (доц. др. А. Мяркявичюс, Р. Немицкене, Вильнюс). О исследованиях таких же полей в Эстонии говорил в своем докладе проф. др. В. Ланг (Тарту). Проблемы археологии соседних стран были обсуждены еще в нескольких докладах. Они затронули проблему славянского этногенеза в работах польских исследователей (проф. др. М. Парчевски, Краков), восточноевропейского импорта X–XIII вв. в Польше (мгр. М. Волошин, Краков), перехода от охоты, рыболовства и собирательства к земледельческому хозяйству в Эстонии (доц. др. А. Крииска, Тарту), некоторые черты погребальных обрядов позднего железного века Эстонии (мгр. М. Конса, Тарту), оборонительные сооружения в Дании (проф. др. К. Рандсборг, Копенгаген). Большая часть докладов вызвала много вопросов и дискуссий, исследователи разных стран могли поделиться словесной информацией о новейших исследованиях и открытиях. После окончания конференции ее участники имели возможность ознакомиться с некоторыми археологическими памятниками Западной Литвы.

Настоящий том издания «Archaeologia Litwana» целиком посвящен публикации материалов конференции. Некоторые доклады авторами были несколько расширены и дополнены. К большому сожалению, не все докладчики прислали тексты своих докладов. Все таки надеемся, что и не полностью опубликованные материалы конференции будут интересным и весомым вкладом как в археологию балтов, так и в археологию более обширного региона Балтики.

Еще раз сердечное спасибо всем участникам конференции!

*Миколас Михельбертас
Вильнюс, май 2003 г.*

The Third International Conference “In memoriam Jonas Puzinas”

On 8–9 October 2002 the Department of Archaeology of Vilnius University invited archaeologists of the Baltic area to the third international scientific conference “In memoriam Jonas Puzinas”.

Prof. Dr. Jonas Puzinas (01.10.1905–17.04.1978) is one of the most prominent archaeologists who worked in Lithuania between the First and the Second World Wars as well as during the Second World War. It is not easy to give a short evaluation of J. Puzinas' merits to Lithuanian archaeology. J. Puzinas is deservedly called the founder of Lithuania's professional archaeology. It is due to him that Lithuanian archaeological sites and finds were introduced into the context of European archaeology and that Lithuanian archaeological terminology exists today. J. Puzinas' works present a precise periodization of Lithuanian archaeology and a dating of individual sites, which is quite precise even today.

A few important dates of J. Puzinas life and scientific activities could be mentioned. He was born in Svaroniai village (formerly Deltuva district, Ukmergė county) into a large family of a landowner. In 1925 he graduated from Ukmergė high school and started studies at the Humanitarian Faculty of Kaunas University. In 1928 he began to work at Kaunas town museum thus commencing his long-lasting activities of a museum worker. In May 1930 J. Puzinas left for studies at the University of Heidelberg in Germany, where Prof. Ernst Wahle was in charge of studies of prehistory. Here J. Puzinas prepared his dissertation on “Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen” and was conferred the degree of Doctor of Philosophy on 5 August 1934. In 1935 J. Puzinas resumed work at Kaunas town museum, while from the end of 1936 he was Head of the Prehistoric Division at the Vytautas Magnus Museum of Culture. Due to J. Puzinas' efforts, an archaeological exposition was opened at the latter museum on 25 January 1938, which was the first truly scientific exposition of the field in Lithuania and one of the most modern expositions in Eastern Europe at that time. The Prehistoric Division of Vytautas Magnus Cultural Museum became an educational base for students of Kaunas University, as J. Puzinas worked simultaneously at the Department of Ethics of Vytautas Magnus University from 1935. He had lectures

on the Lithuanian prehistory and protohistory to students of history. These were the first lectures on archaeology in the history of Lithuanian higher schools. From the beginning of 1940 J. Puzinas continued his scientific and pedagogical activities in Vilnius, as the Humanitarian Faculty was transferred from Kaunas to Vilnius University. In September 1940 J. Puzinas was elected Head of the Archaeological Department of Vilnius University, while in January 1941 he was appointed acting professor in ordinary. In the beginning of 1941 he was Deputy Dean of the Humanitarian Faculty, from June 1941 till July 1944 (till emigration) – the Dean of the Faculty.

Even in emigration, J. Puzinas did not interrupt his pedagogical and scientific activities. Thus, in 1945 he was member of the Baltic University organizational committee in Germany. He held a number of positions at this University and was Rector of the University from 10 April 1948 to 30 September 1949. In 1949 he left for the USA where he performed various public duties, but he did not forget archaeology altogether. He published scientific articles both in the American Lithuanian press and elsewhere. It was with great interest (as much as that was possible due to the “iron shield”) that he followed the works of Lithuanian archaeologists. His reviews of the works of soviet Lithuanian archaeologists are especially matter of fact and benevolent.

The works of J. Puzinas himself published both in Lithuania and other countries received a lot of attention of researchers of different nations. There is a yet another feature of J. Puzinas' personality which is worth mentioning. Nationalism was alien to him. He used to judge researchers with reference to their work and their contribution into European archaeology rather than their nationality.

The third international conference “In memoriam J. Puzinas” attracted great interest among Lithuanian and foreign researchers. The subject of the conference was “the Balts and their neighbours. Some aspects of the Baltic material and spiritual culture”. Participants at the conference included archaeologists from a number of Lithuanian scientific institutions (Department of Archaeology of Vilnius University, the Lithuanian Institute of History, various museums, etc.), guests from Latvia, Po-

land, Russia, Belarus, Estonia, Denmark and Sweden.

Participants of the conference were welcomed by Rector of Vilnius University Academician B. Juodka, the opening address was made by Prof. Habil. Dr. M. Michelbertas.

The conference mostly focused on archaeological issues related to western Balts, including Prussians, Gallinians, Sudovians, Curonians and Latvians. The reports touched upon issues related to the burial sites as well as burial practices and customs of some Baltic tribes (Dr. A. Bitner-Wróblewska, Warsaw, Prof. Habil. Dr. W. Nowakowski, Warsaw), separate lands, micro regions and individual monuments (Dr. A. Bliujienė, Vilnius, Mgr. P. Iwanicki, Warsaw, Dr. P. Szymański, Warsaw, Mgr. M. Engel, Warsaw). Other subjects that were discussed also include problems related to the periodization of separate periods (Doc. Dr. V. Šimėnas, Vilnius), chronology of artefacts (Habil. Dr. V. Kulakov, Moscow, Mgr. A. Juga, Warsaw, J. Ciglis, Riga) and symbolism of some artefacts (Prof. Habil. Dr. A. Vasks, Riga). A number of reports were devoted to the relations of the Balts and their neighbours (Prof. Habil. Dr. V. Žulkus, Klaipėda), formation of some Baltic and Slavic tribes (Prof. Habil. Dr. V. Sedov, Moscow), border archaeology of the Baltic and Slavic tribes (Mgr. P. Sikora, Krakow, Doc. Dr. H. Semiančuk, Grodno) as well as the relations of the Balts and the Slavs with Vikings (Dr. W. Duczko, Upsala). The mediaeval archaeology of the Balts was not forgotten either, some trade routes and formation of towns (Dr. A. Rādiņš, Riga), cremation practices at late cemeteries (Dr. G. Zabiela, Vilnius), as well as the archaeological aspects of the town of Kernavė (Dr. G. Vėlius, Vilnius) – were also discussed. One report also dealt with historiographical issues, namely the attempt to publish a

substantial study of Lithuanian archaeology in the middle of the 19th century (Habil. Dr. V. Kazakevičius, Vilnius).

The conference also discussed recent investigations of fossil fields in northwestern Lithuania (Doc. Dr. A. Merkevičius, R. Nemickienė, Vilnius). Prof. Dr. V. Lang, Tartu, presented investigations of such fields in Estonia. Archaeological problems of the neighbouring countries were touched upon in a number of reports, including issues related to the Slavic ethno genesis in the works of Polish researchers (Prof. Habil. Dr. M. Parczewski, Krakow), imports from eastern Europe in the 10th-to-13th century Poland (Mgr. M. Wołoszyn, Krakow), transition from the economy of hunters-fishers-gatherers to farming economy in Estonia (Doc. Dr. A. Kriiska, Tartu) some burial aspects of the late Iron Age in Estonia (Mgr. M. Konsa, Tartu), defence facilities in Denmark (Prof. K. Randsborg, Copenhagen). Many reports instigated a lot of questions and discussions; researchers from different countries had a possibility to exchange verbal information about the most recent investigations and discoveries. After the conference, the participants had a chance to see a number of archaeological sites in western Lithuania.

The present volume of "Archaeologia Lituana" is devoted to the publication of the conference data. Some of the reports have been expanded and replenished. Unfortunately, some of the speakers failed to forward the texts of their reports. Nevertheless, we hope that this publication of the conference material will serve as an interesting and valuable contribution both to the Baltic archaeology and the archaeology of the broader region of the Baltic area. Let me once again convey sincere thanks to all the participants of the conference.

Mykolas Michelbertas
Vilnius, May 2003

From hunter-fisher-gatherer to farmer – Changes in the Neolithic economy and settlement on Estonian territory

Aivar Kriiska

Publications about the Metal Age often give the impression that it was only then that people awoke from the lethargy of the Stone Age and began to lead an entirely different life, both socially and economically. Looking at the data gathered so far, one can see that some of the important representations of economy, settlement and society date back as far as the Neolithic¹. It was then that foraging began to lose its importance, and agriculture became the main means of hunter/gathering food. The settlement pattern changed completely, and the coastal areas that had until then been densely inhabited were now left unoccupied. Use of the coast intensified again only in the Middle Ages (1200–1500 AD) or in the Late Iron Age (1050–1200 AD), when coastal villages occupied by Swedish resettlers arose in northwestern and western Estonia (for example Mandel, 1993, p. 50; Markus, 2002, p. 127–128). This could hardly have failed to influence the social organization, religion, ideology and mentality.

In order to understand the process and extent of "neolithization" on Estonian territory, one must observe the rather long period from the Late Mesolithic (6500–5000 cal BC²) to the Early Bronze Age (1800–1100 cal BC), analyzing how people managed their lives, the settlement system, the use of natural and anthropogenic/anthropohoric (including especially animals and plants) supplies, possible means of land cultivation, exchange patterns etc. This article is able only to sketch the

outlines of this issue, presenting a vision that is based on one hand on the results of new fieldwork research and analyses, and on the other hand on the changes in theoretical understandings that have taken place in Estonian archaeology during the past ten years. This has brought about a need to revise many earlier viewpoints, looking for new interpretations and creating hypotheses that seem more accurate or more explanatory.

The writing of the article has been supported by Estonian Science Foundation grant no. 4558. The author would like to thank palynologists Ph.D. Siim Veski and Ph.D. Annelii Poska for valuable advice and comments, and artist Ene Tapfer for the drawings.

ESTABLISHED FORAGING SETTLEMENT³

By the Late Mesolithic (Fig. 2), a foragers' settlement had been established on Estonian territory. The main features of this settlement – the settlement pattern, orientation towards the foraging economy, use of resources etc. – can be observed (although more eminently) for thousands of years and in some places even in the Late Neolithic. In about 7000 cal BC, a dual settlement pattern, in which inland and coast are distinguished, began to develop. Inlanders lived by the shores of lakes and rivers; coastal people inhabited the seaside or, if possible, nearby river deltas. At that time people often took advantage of the areas of contact of several habitat types (ecological border effect), where favorable conditions generated more varied and abundant flora and fauna than in neighboring areas. The Litorina Sea, which was saltier than the Baltic Sea is now, probably offered very good conditions for the growth of all marine biomass, and thereby also for the seals at the top of the food chain, thus remarkably increasing their population. This new natural niche was taken advantage of by people living close to the seaside (Kriiska, 2001c).

¹ In Estonia, as in many places in eastern and northern Europe (for example Lithuania, Latvia, Finland and other countries) the transition to the Neolithic is not marked by the beginning of agriculture but the introduction of pottery making (on the periods and chronology of Estonian prehistory, see Lang & Kriiska, 2001)

² All dates are presented in the solar calendar, ¹⁴C dates are calibrated with the computer program CAL40DATA OxCal v2.18 cub r:4 sd:12 prob[chron]